

Березанський Юрій Макарович

08.05.1925 — 07.06.2019

Уночі з 7 на 8 червня 2019 року відійшов у вічність Юрій Макарович Березанський — видатний український учений-математик, академік Національної академії наук України, один з фундаторів сучасного функціонального аналізу.

Народився Юрій Макарович 8 травня 1925 року у Києві в інтелігентній сім'ї. Його батько був агрономом-науковцем, мати — бібліотекарем. Дитинство і юність хлопця були дуже важкими — йому довелось пережити численні виснажливі хвороби, голодні роки, війну, окупацію. Як він згадував, німці влаштовували облави і відправляли непрацюючу молодь на роботи до Німеччини, але він мав довідку про роботу: батько влаштував його “на посаду опудала” — він мав ганяти птахів на дослідницькому полі цукрового інституту.

У 1943 році, після звільнення Києва від окупантів, кілька професорів і доцентів, що перебували в місті, намагаються відкрити Київський університет. Оголошено набір, вступні іспити скласти не потрібно. Юрій встиг закінчити до війни лише 8 класів, але почав відвідувати лекції на фізико-математичному факультеті. Цей вибір був у певній мірі зумовлений інтересом до фізики, що його, у свою чергу, породив інтерес до радіо, але згодом хлопець вирішив стати математиком. Через багато років, вже будучи відомим на весь світ ученим, Юрій Макарович пояснював, що зробив вибір на користь математики, оскільки завдяки лекціям С.І. Зуховицького усвідомив, що математика — це наука, яка не залежить від політики, не підвладна жорстокостям режиму, а тому, займаючись нею, можна бути вільним, всупереч усьому. До того ж йому подобалось, що математика не вимагає гарної пам'яті: тут не треба багато запам'ятовувати, головне — логічне мислення.

У 1948 році Юрій Березанський закінчив з відзнакою Київський університет. Але шанси вступити до аспірантури у юнака, що не був комсомольцем, та ще й перебував під час окупації на окупованій території, були надто примарними. На допомогу прийшов С.Г. Крейн, який працював у Київському університеті з 1945 року та звернув увагу на талановитого студента. Разом з М.М. Боголюбовим він вмовив тодішнього директора Інституту математики АН УРСР М.О. Лаврентьєва допомогти Юрію Березанському стати аспірантом, та, разом зі своїм братом Марком Григоровичем, став його науковим керівником. З того часу і до кінця життя наукова діяльність Юрія Макаровича була пов'язана із Інститутом математики. Тут він захистив обидві свої дисертації: кандидатську "Гіперкомплексні системи з компактним і дискретним базисом" (1951 р.) та докторську "Деякі питання спектральної теорії рівнянь з частинними різницями і частинними похідними" (1955 р.), тут пройшов всі наукові посади від молодшого до головного наукового співробітника, був обраний членом-кореспондентом (1964) та академіком (1988) Національної академії наук УРСР (нині — НАН України), тут створив відділ математичного (з 1985 року — функціонального) аналізу, завідувачем якого був з 1960 по 2001 рік, тут започаткував нині всесвітньовідому київську школу з функціонального аналізу, яка успішно працює і розвивається до сьогодні.

Юрій Макарович Березанський віддав математиці понад 70 років свого життя. Він отримав низку фундаментальних результатів в області функціонального аналізу, теорії диференціальних рівнянь, математичної фізики. Його результати суттєво вплинули на розвиток таких напрямів математики, як спектральна теорія самоспряжених операторів та їх комутуючих сімей, теорія основних та узагальнених функцій, гармонійний аналіз, граничні задачі для диференціальних та різницевих рівнянь, обернені задачі спектрального аналізу та ін. Зокрема, у його роботах зі спектральної теорії операторів було завершено побудову теорії розкладів за узагальненими власними векторами абстрактних самоспряжених операторів, ним розвинуто теорію просторів з позитивними та негативними нормами, яка має велику кількість застосувань, і без якої неможливо уявити собі сучасний функціональний аналіз, ним разом із колегами та учнями вивчено нескінченновимірну проблему моментів та її узагальнення, пов'язані з квантовою теорією поля. В багатьох розділах функціонального аналізу, математичної фізики, та теорії випадкових процесів використовуються результати теорії основних та узагальнених функцій нескінченної кількості змінних, біля витоків якої стоять Ю.М. Березанський та його учні. Ця теорія дозволила, зокрема, побудувати цікаві та корисні узагальнення гауссівського аналізу білого шуму. Юрій Макарович зробив також суттєвий внесок у розвиток та вдосконалення методів нескінченновимірного аналізу. Цей перелік наукових досягнень ученого далеко не повний. Важко знайти розділ сучасного аналізу, у якому не застосовувались би результати наукової школи Ю.М. Березанського. Його особиста наукова спадщина складається з 7 монографій та близько 300 наукових статей, остання з яких вийде друком вже після його смерті. Аж до останніх днів свого життя він плідно займався улюбленою справою, зустрічався з колегами та учнями, генерував нові ідеї, та мав ще багато наукових планів на майбутнє.

Юрій Макарович був не тільки одним з найсильніших математиків сучасності, а й талановитим вчителем. Багато років він викладав у Київському університеті імені Тараса Шевченка, керував науковою роботою студентів і аспірантів, консультував докторантів та здобувачів наукового ступеня доктора наук. За своє життя підготував 44 кандидатів

наук, був науковим консультантом 14 докторів наук. Двоє з його безпосередніх учнів стали членами-кореспондентами Національної академії наук України, одного з них обрано академіком НАНУ. На наукових семінарах, роботою яких керував Юрій Макарович, вважали за честь зробити доповідь не тільки молоді науковці, а й відомі та визнані фахівці.

Ю.М. Березанський був членом редколегій багатьох фахових математичних журналів, що видаються у різних країнах світу. А у 1996 році він створив науковий журнал "Methods of Functional Analysis and Topology" (нині один з провідних математичних журналів України) і очолював його редколегію, беручи активну участь у роботі, аж до кінця свого життя. Зокрема, зміст поточного номера журналу було сформовано під безпосереднім керівництвом Юрія Макаровича за кілька днів до його смерті.

Наукова діяльність Юрія Макаровича Березанського відзначена низкою нагород. Він — лауреат премій ім. М.М. Крилова (1980 р.), М.М. Боголюбова (1997 р.), М.В. Остроградського (2006 р.), М.Г. Крейна (2011 р.) НАН України, лауреатом Державної премії України в галузі науки і техніки (1998 р.), отримав звання заслуженого діяча науки і техніки України (2005 р.). Був членом Київського, Українського, Московського та Американського математичних товариств.

Варто сказати кілька слів про людські якості Ю.М. Березанського. Будучи безкомпромісним у науці, він був простим і доступним у спілкуванні. Студенти та аспіранти могли на рівних обговорювати з ним наукові питання. А якщо комусь із його оточення була потрібна допомога, Юрій Макарович завжди робив усе, щоб допомогти, іноді навіть всупереч власним інтересам.

А ще Юрій Макарович був справжнім патріотом України. Багато разів він отримував запрошення від закордонних наукових центрів, йому пропонували такі умови, про які в Україні годі й мріяти. Але він відхиляв всі запрошення, бо хотів працювати на благо своєї Батьківщини, навчати саме українську молодь, підтримувати саме українську науку. Він ніколи не був ані комсомольцем, ані комуністом, бо не сприймав і вважав ворожою для України комуністичну ідеологію. І, незважаючи на можливі негативні наслідки для себе, ніколи не боявся відкрито виступати проти тих можновладців, яких вважав ворогами української держави.

Світла пам'ять про великого Ученого, талановитого Вчителя, добру і порядну Людину назавжди залишиться у серцях його учнів та колег.

Редакційна колегія